

COMMUNE OMNIUM SANCTORUM.

Missa unius Martyris, 421.
 Missa unius Martyris Pontificis : vel Simplicis, 423.
 Missa unius Martyris Simplicis, 424.
 Missa plurimorum Martyrum sex capparum, 426.
 Missa plurimorum Martyrum IV. capparum, 428.
 Missa plurimorum Martyrum duarum capparum, 430.
 Missa unius Confessoris Pontificis : et non Pontificis, 432.
 Missa plurimorum Confessorum, 434.
 Missa unius Virginis, 436.
 Missa plurimarum Virginum, 438.

INCIPIUNT MISSE VOTIVE.

Missa votiva omnimoda, 441.

A Missa pro se ipso Sacerdote, 445.
 Missa votiva singularis, 446.
 Missa pro itinerantibus, 447.
 Missa de tribulationibus, 449.
 Missa pro Sacerdote vivo, 451.
 Missa pro uno Infirmo, 452.
 Missa pro Infirmis, 454.
 Missa Defunctorum, et pro Episcopo, 456.
 Missa pro uno Sacerdote Defuncto, 458.
 Missa pro Diacono : vel Subdiacono, 460.
 Missa pro uno Defuncto, 462.
 Missa parvulorum Defunctorum, 463.
 Missa pro fidelibus Defunctis, 466.
 Missa Beate Marie Virginis, 467.

B

Ad laudem omnipotentis Dei, necnon virginis Mariæ matris ejus, omnium sanctorum sanctarumque, expletum est Missale Mistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes, maxima cum diligentia perlectum et emendatum per reverendissimum in utroque jure doctorem dominum Alphonsum Ortiz canonicum Toletanum; impressum in regali civitate Toleti, jussu reverendissimi in Christo Patris domini D. Francisci Ximenes, ejusdem civitatis archiepiscopi, impensis nobilis Melchioris Gorricii Novariensis, per magistrum Petrum Bagembach Alemanum, anno salutis nostræ millesimo quingentesimo, die vero nona mensis Januarii.

APPENDIX PRIMA.

MISSA S. PELAGII MARTYRIS

A MOZARABIBUS CIRCA ANNUM DCCCXXX COMPOSITA.

Prudentius de Sandoval, episcopus Tudensis, in libro quem de Antiquitatibus civitatis et Ecclesiæ Tudensis Hispanice scripsit, a partem præcipuam officii et missam sancti Pelagii martyris e vetusto sæ Ecclesiæ Codice edidit. Eandem missam socii Bollandiani b Actis sancti Pelagii adjecerunt; sed cum opus Sandovalii minime obvium sit, et Bollandiani missam sancti Pelagii, in partes sectam, et missis sancti Jacobi apostoli et sanctæ Eulaliæ interpolatam, ediderint, et pleraque ad laudes matutinas pertinentia missæ sancti Pelagii attribuerint, aliaque nonnulla extra locum suum collocaverint, opere pretium duxi missam sancti Pelagii, a Sandovalio editam, Missali Mozarabum, pro appendice, adjicere; ea enim, ut alia omittam, plane demonstrat Mozarabes, defluente sæculo x, in missarum celebratione formam liturgiæ Gotho-Hispanæ constanter retinuisse.

c Officium ad missam.

d Beatus vir Alleluja, qui implevit Alleluja, desiderium suum Alleluja.

e Oratio.

Deus qui sanctam nobis diei hujus solemnitate Beatissimi Martyris tui illustrem passionem fecisti, adesto familiæ tuæ precibus ut cujus hodie festa celebramus, ejus meritis, et intercessione, ad ea quæ imitari cupimus applicemur.

a Edidit enim ineuntes vespas, horas nocturnas, et laudes matutinas, et missam, reliqua e communi unius martyris petenda omisit. In laudibus matutinis passio sancti Pelagii a Raguele scripta legitur.

b Tom. V Junii, pag. 218.

c Hunc titulum, aliosque qui in Codice Sandovalii desiderantur, distinctionis gratia, characteribus Italici, apposui.

d Bollandiani initium hujus missæ non agnoverunt. Nam partem baud exiguam matutinarum laudum pro officio ad missam assignarunt.

e Hæc oratio verbatim desumpta est e missa communi unius martyris, pag. 421. Bollandiani pro ea

f Lectio libri Sapientiæ Sulomanis.

Fili in omni tempore crede ex fide Animæ tuæ hoc enim est conservatio mandatorum qui credit Deo attendit mandatis, et qui confidit in illum non minorabitur, timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.

g Psallendo.

Salvum me fac Deus quoniam ingressæ sunt aquæ usque ad animam meam infixus sum in limo profundi, et non est substantia, deveni in altitudinem maris, et tempestas demersit me, exaudi me Domine quoniam benigna est misericordia tua super me. h Deo gratias, intende mihi et libera me quia tribulor usque ad animam.

i Epistola Pauli Apostoli ad Corinthios.

Charissime Dominus mihi astitit, et confortavit me, ut per me prædicatio impleretur, et ut audiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvum faciet in regnum suum cæleste, cui gloria in sæcula sæculorum.

j Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

In illo tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens, quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus ejus, invenit sic facientem, Amen dico vobis, quoniam supra omnia bona sua constituet eum.

perperam substituerunt orationem matutinarum laudum *Te invocamus*, etc.

f Scilicet Ecclesiastici xxxii. 27-xxxiii. 1, 2.

g Paul. Lxviii. Vers. 1-20. Hoc psallendo e missa sancti Clementis papæ et martyris, pag. 20, magna ex parte, desumptum est.

h Illud *Deo gratias* locum non suum occupat, debetque reponi post ea verba *Epistola Pauli apostoli*, etc., est enim id quod populus respondebat postquam titulum lectionis audierat.

i Corrige ad *Timotheum II*, iv. 17-19.

j Corrige, *Secundum Mattheum*, xiv. 43-43.

Lauda.

Alleluja. ^a Ecce servus meus suscipiam illum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea.

^b SFICM *Sacrificium*.

Ego Dominus creavi te, et dixi tibi, puer meus es tu, noli timere, egeni, et pauperes querunt te, et tu exaltabis eos, in Domino Deo tuo. ^c Vocavit te Dominus ad Justitiam, et tenens manum tuam ^d exaltavit te, et constituit te in lucem gentium, ^e ut aperias oculos caecorum, ut populus ^f direti, et bassatus invocans me, ^g et tu exaltabis eos in Domino Deo tuo, Alleluja.

ⁱ *Missa in die S. Pelagii.*

Præclarum, præcelsumque diem, quem sancti

^a Hæc verba desumpta ex Isaia XLIII, 1. Pro lauda canuntur in missa communi unius martyris simplicis, pag. 425.

^b Bullandiani, has siglas minime attendentes, quam procul dubio *sacrificium* significant, verba illa subiecta *lauda* attribuunt, nec ullam de *sacrificio* mentionem faciunt. Porro *sacrificium* hoc e missa propria sancti Laurentii martyris desumptum est, pag. 358. Verba autem ex Isaia XLI, 13, 14, 17; XLII, 6, 7, desumpta sunt.

^c Hic opponi debet sigla γ .

^d *Exaltavit te.* In Missali est *confortavit te.*

^e *Ut aperias.* In Missali *aperire.*

^f *Direti.* In Missali: *Ut populus direptus et vastatus invocans me.*

^g Hic opponi debet sigla η .

^h Illud *alleluja* abundare videtur, et aliunde luxatum.

ⁱ Pelagius, natione Hispanus, in Gallæcia nobilitus et Christianis parentibus natus, avunculum habuit Hermoygium Tudensem episcopum, qui, Ordonium II regem in acie ad Vallem Juncariam secutus, a Mauris captus, et Cordubam ductus, carcere clausus est; pacto autem libertatis pretio, dum pecunia colligitur, Pelagium, e sorore nepotem, obsidem dedit, puerum decennem. Is domi caste pieque institutus, nec, pro ætate, litterarum expertus, Cordubæ in custodia, annis tribus cum dimidio, ita vixit, ut cunctis qui eum noverant admirationi esset. Illi enim, præter eximiam corporis formam, vultusque venustatem, aderat pietas in Deum singularis, prudentia supra ætatem, modestia rara. Apud Habdarrahmanum IV, Cordubensium tyrannum, ob præstantem pulchritudinem, sæpius multumque laudatus, ejus jussu e custodia in aulam vocatur, splendide induitur, tyranno sistitur, cui cum placuisset (et erat jam pubertati proximus) inter ephebos aulicos mox ascribendus, jubetur Christum ejurare, et Mahometem Dei prophetam agnoscere. Exhorruit Pelagius, se Christianum esse dixit, eoque nomine unice gloriari. Ipsum quoque tyrannum qui, quasi blandiendo, eum procaciter atrectare aggressus fuerat, verbis graviter increpuit, rejecitque, eademque animi constantia iis obstitit qui blandimentis allicere ad obsequendum regi barbaro, aut minis, et terroribus, ad impietatem impellere nitentur. Illis respondebat sibi pro Christo ludibria, tormenta, et mortem pati, optatum esse atque decorum; illis vero regis gratiam opesque oblatas, pietatis castimonizque dispendio, obtinendas, contemnere se atque respuere. Vestemque aulicam exuens, ut carceri suo restitueretur fugitabat. Hæc cum Habdarrahmano fuissent relata, immanis tyrannus, quem debuerat incolumem representare, ut pote obsidem, satellitibus suis Pelagium necandum tradidit; a quibus diu cruciatus, membratimque cæsus, capite amputato, interfectus est. Corpus exanime martyris, ejusque caput, in Bætium fluvium projecta, Christiani sustulerunt; caput in cœmeterio sancti Cypriani, corpus in cœmeterio sancti Genesii honorifice tumularunt. Passus est sanctus Pelagius anno ætatis suæ tertio decimo, mense ferue sexto, die Dominica, vi Kalendas Julias, anno æræ Christianæ 925. Historiam passionis ejus

A Martyris Pelagii nobis cruor consecravit, passio invenit, meritum sublimavit, fratres Charissimi, intente votis evehamus, ac virtutum plausibus extollamus, in quo quidem iste beatissimus Martyr carnis deposuit tunicam, et cæli adeptus est gloriam, sicque de numero accitus fidelium, prospacia genitus Christianorum, pro Christo moriens, supernum ascendit Thronum. Hic namque carceris angustias perpassus, ferri compeditus oneribus, non adhæsit sæculi blanditiis, sed pro hoc mercavit Regnum, nullis unquam finiendum sæculis. Perierat autem ab eo appetitus sæculi, cesserat amor mundi, quia nullis penis succumbere adquirevit fragilitatibus sæculi humani, nam ergastulis conclusus, cum ejus sodales voluptuose

Raguel presbyter Cordubensis brevi postea scripsit, eandem Roswita, monialis Glandesheimensis, in Brunsvicensi, poetria celeberrima, litteris commendavit. Hæc Carmine Latino, Raguel prosa, ambo auctores synchroni, sed Ragueli potior fides habenda, qui Cordubæ scripsit, et cum iis collocatus fuerat qui Pelagium in carcere noverant, et cum iis qui ejusdem passioni interfuerant; at Roswita, ab Hispaniæ finibus longius remota, quædam ornandi carminis causa, alia ex vulgi opinione, et ex itinerantium narratiunculis collecta, suo inseruit carmini, quæ rerum gestarum veritati non satis congruunt. Contra Raguelem opponunt eum sanctum Pelagium de facie non novisse, nam quæ de moribus ejus et martyrio narrat, fama publica, et testimonio eorum qui cum martyre carcere clausi erant, didicisse se indicat; unde concludunt Raguelem Cordubæ non scripsisse. At male; paucis enim fas erat carceres regios frequentare in quibus obsides et bello capti clausi detinebantur, nec presbytero Christiano facilis erat aditus ad ædes tyranni in quibus Pelagius martyrium fecit. Unde consequitur quidem Raguelem nec carceres regios, nec regias ædes frequentasse, at minime consequitur eum Cordubæ tunc temporis versatum non esse quando sanctus Pelagius in ea urbe obses detinebatur, et martyrium fecit. Aliud Ragueli opponunt eum scilicet diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Narrationem enim ita orditur: *Igitur temporibus illis, etc.*, quæ verba, ut Bullandiani (*T. V Jun., pag. 235, n. 6*) animadvertunt, *notabile temporis intervallum* significant. Unde concludunt Raguelem diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Sed hoc etiam male concludunt. Nam etsi hæc formula *in illo tempore, aut temporibus illis*, quæ lectionibus sacris præmitti solet, elapsum tempus significet, haud tamen spatium certum atque determinatum elapsi temporis, sed modo brevius, modo prolixius, indicat. Quare si ponamus, quod puto credibile, Raguelem circa annum 930 scripsisse historiam passionis sancti Pelagii, ut in ecclesia legeretur, illud *temporibus illis* si referatur ad annum 921, quo, teste Mariana (*Lib. vii, cap. 20*), ad Vallem Juncarium pugnatum est, spatium novem circiter annorum significat; at si referatur ad initium illius belli quod Habdarrahman IV, fretus auxiliis Tinglanis, adversus Ordonium II Legionensem regem gessit, cum id, teste citato Mariana (*Ibid.*), anno 918 contigerit, spatium annorum duodecim significat. Cæterum Acta passionis sancti Pelagii a Raguele composita Prudentius de Sandoval, in officio Mozarabico sancti Pelagii, e veteri manuscripto Codice Ecclesiæ Tudensis, et Ambrosius Morales, in fine Operum sancti Eulogii, e vetusto Codice Gothicis litteris manuscripto, bibliothecæ regis Scorialensis, ediderunt. Codex Scorialensis, qui ex insigni monasterio sancti Petri de Cardenna, ordinis sancti Benedicti, ad bibliothecam regiam Scorialensem delatus fuerat, in margine nomen auctoris scriptum exhibuit. *Raguel presbyter doctor fuit hujus passionis Cordubensis*, quæ verba Morales ita disposuit ut sint: *Raguel presbyter Cordubensis, doctor* (id est, auctor) *fuit hujus passionis.*

voluptuose viverent, iste uno eodemque modo, corpus servabat intactum, solique Deo, suum indefessae mentis dirigebat obitum. Hunc igitur apud Deum, dilectissimi, advocemus in auxilium, ut suis mereamur precibus, quæ nostra vobis subtrahunt merita, ac scelera abdicant consueta. Deponamus namque quod ipsi male ingessimus vivendo diaboli suadellis, ac divinis decidendo a præceptis, et quia nostris non confidimus meritis, hujus precemur suffragium. Martyris qui, gladio descendit (sic), sempiternæ gloriæ obdinet beatitudinis, opitulante ipsius misericordia Domini nostri, qui vivit ac regnat in sæcula sæculorum.

Alia Oratio.

Æterne omnipotens Deus, qui ullis absque præcedentibus meritis, vocas ad te peccatores, ac tuos misericorditer ditas famulos, tu nobis hunc testem tuum Beatissimum Pelagium prorum Patronum, qui pro te Sanguine fuso, incomparabile meruit pervenire ad præmium: habeat te concedente, fidelis curam gregis, qui supplicum non reuuit subire passionis, atque perfido, qui veritatem non tacuit Regi, nomine solummodo glorians unigeniti tui, indefesse pro nobis intercessor accedat tibi, ut inter ærumnas sæculi careamus vitiiis, nullisque inhæreamus deceptionum illecebris, sicque, per hunc Martyrem tuum, te Dominum habeamus propitium, quo offerentium fructus multiplices, et uberes frugum redditus efficere solita pietate digneris, nullis igitur a te præcipimur lapsibus, nullis evocemur scandalis, qui propriis emergere a pedoribus nequeamus omnino viribus: quapropter te rogamus esse nobis placidum, qui nos ad tuum fecisti imaginem, et per baptismatis reformastiunctionem. Amen, te auxiliante.

Post nomina.

Large propitius immense Deus votis Ecclesiæ

⁠ Cordubenses, more vetusto, martyres in persecutione Arabica passos statim a morte coluisse, sanctus Eulogius haud obscure indicat, nam de martyrio Floræ et Mariæ virginum ad Alvarum Cordubensem scribens: *Ipsæ, inquit, die quo gloriosarum nobis relatæ est, sub confessione nominis Christi, interitus futurus, omnes ad orationum arma currentes, horam nomen in Dei laude persolvimus, ac deinceps auctis tripudis, vespertinum, et missale sacrificium, ad honorem et gloriam nostrarum virginum celebravimus, cunctique nos illarum patrocinio tutandos commisimus.* Unde apparet Eulogium, alioque, qui cum Floræ et Mariæ carceres clausi fuerant, pro virginibus orasse, cum eas ad locum martyrii duci cognovissent; et postquam cognoverunt easdem, pro Christi nomine, gladio casas esse, non pro illis ulterius orasse, sed eas statim inter martyres colere cœpisse, preces ecclesiasticas et missam in honorem earum celebrasse, et se illarum patrocinio tutandos commisisse. Juxta hanc, in Hispania receptam disciplinam, ambigendum non videtur quin Cordubenses sanctum martyrem Pelagium, statim a morte, venerati sint. Id certe ex Sandovalio constat (*Hist. Eccl. et civit. Tuden.*, f. 62), nomen Pelagii apud Hispanos adeo celebre fuisse, ut tertio a passione ejus anno ecclesias illi in Castilla et in Gallæcia jam dedicatæ fuerint. At inquit Cordubenses ausos non fuisse eum inter martyres colere, in quem Saraceni, tanquam in reum, gladio animadverterant. Eadem ratione probare possunt priscos fideles nullos martyres coluisse, saltem in illis urbibus in quibus passi sunt, quod plane falsum est. Et ex sancto Eulogio, uti mox dicebam, satis constat Cordubenses martyres suos statim a morte coluisse, neque id ignotum Saracenis, neque ab iis vetitum fuit. Videbant Saraceni, Cordubenses, corpora martyrum, in flumen projecta cum honore, ac solemniter Ecclesiæ cantu, populique fidelis concursu, ad ecclesias et cœmeteria sepelienda deferri, nec tantum splendente sole, sed noctu etiam, et quandoque magno luminum copia, et insigni frequen-

tuæ, tui Martyris Pelagii suffragium supplicantis, quam alacriter ad tuum altare munus deferre inspicis proprium. Etenim alter tacite fundit suspiria, alter in lacrimas prorumpit mente compuncta: iste quoque simpliciter orat, ille genis pavimentum^b barride non desinit. Sed tu Deus noster inspicis mentes ac probas singulorum conscientias, ideo quæsumus tuis oculis effice placidum quod humana miseria utcumque offert compuncta, revera nuda conscientia, te coram quis nostrum stare poterit? quem sancti tremunt, ac multiplices Beatorum conventus expavescunt, quapropter, vel adclines rogamus, ut nos tua præveniat misericordia, et nobis ad te reditum conferendo, et defunctis fidelibus requiem largiendo, ut^c utrumque habeat gratia indefessa, quos tremulos ante te propria esse cernis conscientia. Amen.

Ad Pacem.

Accedentes ad te Domine Sacerdotes, quos ex officio debitum cunctos cogit commendare fideles, non incurramus merita ullo modo propria, sed, te præstante crimina mereamur evadere patrata, exaudi quæsumus precem^d Ecclesiæ Tudæ, quam, tuis nutibus, in honore Martyris sui Pelagii delibat, ac singulorum occurre precibus, qui hunc Martyrem tuum vitiiis repugnantem dignum tuis fecisti conspectibus, deferat nostram coram te quæsumus obsequiam, qui tibi placuit pro passione, succurrat miseris prece, erigat prostratos assidue, qui te infideli confessus est coram Principe, quis nostrum sane ad te facile audebit oculos erigere quos tabes conscientia premit, lapsus inclinat, fœda indecenter consuetudo curbat, lenta quoque animi remissione erigere non sinit, sed, quod pejus est, illicitum impudenter agere propellit, adclines ergo te rogamus ut omnibus in commune adsit Patronus, qualiter, te propitio, dissidentes ad pacem, et pacifici indefessam charitatis retinent unitatem. Amen, per te qui es-

⁠ tia martyrum, funera ducere, ut sanctus Eulogius (*In Apologetico martyrum, in Memoriali sanctorum, l. II, c. 1, et alibi passim*) docet, nescignorabant Saraceni hos honores, non quibuslibet fidelium cadaveribus, sed eorum duntaxat persolvi qui fidei causa mortem obierant, nam eam maxime ob causam Saraceni cadavera eorum quos fidei causa interfecerant, in flumen, saxis alligata, demergebant, aut igne comburebant, et cineres in flumen mittebant, ne Christiani reliquias potirentur. Imo, ut sanctus Eulogius in Apologetico Martyrum scribit: *Nonnulli e turba gentiliū (ita Saracenos appellat) sumebant lapillos fluminis, qui cruore martyrum erant conspersi, et lymphis abluentes, projiciebant in pelago, ne Christianis existerent in emolumento ypsanorum.* Cum igitur Saracenis notum fuerit cultum martyrum iis deferri, quos ipsi, religionis causa, interfecerant, neque banc Christianorum praxim lege ulla prohibuerint, non videtur dubitandum quin sancto Pelagio, statim a morte, tanquam martyri, commune officium celebratum fuerit, ac deinde officium proprium, in quo, de more, Acta passionis ejus legebantur, a Raguele, presbytero Cordubensi, composita.

^b Forte legendum *barrere* non desinit, *barrer* Hispanice idem sonat quod Latine *verrere*, genis terram *barzere*, seu *verrere*, dici possunt, qui vehementius orantes, vultu ac genis ecclesiæ pavimentum prostrati comprimunt.

^c *Utrumque.* Forte: *Ut utrinque habeant gratiam indefessam, quos, etc.*

^d Sanctum Pelagium in Gallæcia natum esse Raguele aperte scribit, idem tenet auctor hujus missæ, et in hymno officii canitur *ortus Gallatæ*. Sandovalius (*In Hist. Eccl. et civit. Tud.*) contendit Pelagium Tudæ natum esse, cui favet hæc oratio in qua Tudenses Pelagium *martyrem suum* predicant, quod plane significat Pelagium apud Tudenses aut natum, aut saltem educatum fuisse.

INLATIO.

Gratias tibi omnipotens Deus agere dignum est, pulchrumque satis ac sanctum est, valde congruum, ac nobis semper commodum esse convenit, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum, per quem utique hic Martyr Pelagius nec vitiorum inhæsit gurgitibus, nec delictarum cessit flagitiis, sed tibi semper extitit intrepidus, cui ante passionem fortiter famulabatur illuminatus. Hic in occidentali plaga oriundus Gallæciam a patrum habuit fundum, sed Cordubæ, dante Deo, perspicuum suscepit Martyrium: et quia variis, occulto, arcanoque Dei consilio, electi occasionibus ac cælum rapiuntur, patula extitit procul dubio causa actionis, qua, hunc nostrum patronum Martyrem tuum, corpore passum Cordubæ, Tuda suscepit lætabundum, erat quidem hujus Pelagii b Patruus Hermoygius Episcopus Cordubæ carcere tentus, qui ut evaderet ergastuli periculum, c pro se hunc dedit puerum, testem Alumnus: unde, illo evadente, Pelagius iste susceptus est in carcere: ubi vero ferri onere præpeditus, futurum quodammodo præmeditabatur Martyrium, cuius sæpe animus intente penetrabat cælum, et licet ad Patriam adhuc humanitus redire disponderet, a proposita sibi rigore haud quaquam mollescebat, quia carcerem ardua pro pœnitentia esse cogitabat: nam psallendi quotidie modum adhibuerat, d cui tanta Christi gratia intus illuminatrix aderat: verum cuius præcordiis abdite maturo sonneras (sic), audi fili, et vide quia concupiscit Rex speciem tuam: hunc impudice Tyrannus audebat redamare, putans eum suis

a Patrum. L. Patrum. Scilicet in Gallæcia patres, id est, parentes, pater et mater, Pelagii latifundia possidebant.

b Hermoygius dicitur sancti Pelagii patruus, quæ vox hoc loco fortasse pro avunculo adhibetur. Mariana (*De Reb. Hisp.*, l. vii, c. 20) scribit Pelagium fuisse Hermoygii episcopi sororis filium. Raguel, in passione sancti Pelagii, et Sampirius Asturicensis episcopus, scriptores synchroni, aiunt sanctum Pelagium sobrinum fuisse Hermoygii episcopi, at sobrino Hispanis nepos est sive e fratre, sive e sorore natus.

c Sampirius Asturicensis episcopus, scriptor cævus: Christiani, inquit, et Agareni obviaverunt sibi in valle quæ dicitur Juncaria; et multi corruerunt ex nostris; etiam duo episcopi, Dulcidius Salmaticensis, et Hermoygius Tudenensis, ibidem sunt comprehensi, et Cordubam adducti; et pro isto Hermoygio episcopo ingressus fuit obses sobrinus ejus sanctus Pelagius Cordubam; deinde posuerunt eum in carcerem, qui postea pervenit ad martyrium. Cæterum Hermoygius, post martyrium sancti Pelagii, abdicato episcopatu, ad monasterium sancti Christophori Labrigiense se contulit; ibique defunctus, inter sanctos confessores ab accolis colitur, ut, præter alios, referunt Sandovalius (*Hist. antiq. civ. et Eccl. Tuden.*) et Joannes Tumains (*Martyrol. Hisp.*, die 26 Junii).

d Pelagius, inquit Raguel, caute in carcere vivebat, ubi ferme annorum decem ætate inclusus fuerat. . . . . Erat enim castus, sobrius, quietus, cautus, orationibus vigil, lectionibus assiduus, dominicorum præceptorum non immemor, bonorum colloquiorum ascitor, malorum expers, risui non facilis. . . . . Sic præterea mente vel corpore servabat integritatem, ut putares non nisi futurum martyrium præmeditare.

e Auctor hujus missæ redamare adhibet pro amare, persuasus pro suavis, et mallet pro vellet.

f Regna. Forte legendum: Cuncta sibi sprevit regni munera illata, ut infra, in oratione post sanctum legitur.

g Raguel distincte scribit sanctum Pelagium non modo fidei, sed etiam castitatis conservanda causa mortem subiisse: *Intus*, inquit, Pelagio erat, instructor Christus, qui fors erat formæ illuminator, cumque digne regeret ut bina, tam virginitatis quam passionis, uberius corona ditatus, duplicem ferret de hoste triumphum, cum et divitiis abhorreret, et vitis non cederet;

A aptum vitis fore. Sed stetit intrepidus, cui tu non deerat omnino intus, qui namque advocatus veniens, ac persuasus ut Christum negare mallet, audiens illico cuncta sibi sprevit f Regna illata, eundem Christum Dominum nostrum, voce prædicans libera. Habeto, inquit, o Rex, tuisque cum perditis, solus munera, nam me tibi aquiescere s non posse intus manet qui dicit: nam ego Deum habeo, quem tu miser ignoras, cui omnia genuflectunt, qui sanctis Regnum, ac perditis promisit supplicium: verum quia per multas nos tribulationes pervenire oportet ad Regnum, ideo paratus sum, qualem vis pande interitum. Cui Rex, o inquit, Puer aut Christum nega, aut membratim gladium suscipent, ac duriter inter pœnas animam h exhalabis. Unde Pelagius sanctus, Christianus sum, ac fui, et ero, idcirco mori non timeo. Quæ fortiter stantem, post multas pœnas . . . . . membratim gladium discrevit, atque inde cælum spiritus petiit. Qui inter supplicia Christum confiteri non destitit. . . . . o vere Martyr in cælis, quia testis fuisti in terris, clementissime fautor occurre votis nostris, per te lapsus veniat ad pœnitentiam, ignarus ad Doctrinam, æger ad salutem, defunctus ad requiem. Quare adclines petimus æterne Deus, per hunc Martyrem tuum, nobis fave propitius, clemens occurre interpellatus, nostris tibi oblati muneribus semper adesto pius, cui merito.

PS. SCS. Post Sanctus.

Ille Hymnus, Domine, in excelsis ab Angelis, iste Hymnus a sanctis i præcinier . . . . . omnibus vere est sanctus, vere est benedictus Dominus noster

ergo merito duplum pervenit ad bravium. Roswita quoque scribit Pelagium martyrem, pudicitia consecutum esse laureolam cælesti luce coruscam, qua bene servata fulget pro virginitate. Raguel etiam refert, cum rex eum joculariter tangere vellet, sanctum Pelagium dixisse: *Tolle, canis, manum; nunquid me effeminatum tuis similem existimas?* et Roswita addit eum pugno tyrannum percussisse.

C Raguel refert Habdarraghmanum, cum Pelagium in fide Christi retinenda constanter perseverare, atque in suis se desideris spretum esse, intelligeret, ira stimulatam, satellitibus suis dixisse: *Appendite illum in forcipes ferreas, atque strictim tandiu sursum deorsum vicissim levantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse Dominum denegat.* Apparet forcipes istas ferreas, quas Sandovalius Hispanice dixit *In garrucha de hierro*, supplicium fuisse illi haud absimile quod Itali *chordam*, sive *funem*, nominant, quo noxii passim puniri solent. Pergit Raguel, quod supplicium beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, plura pro Christo pati non recusabat, cujus immobilem constantiam cum rex videret, jussit cum membratim gladio scindi et in flumen projici; qua ministri potestate accepta. . . . . alius brachium radicibus amputavit, alius tibias desecavit, alius etiam cervicem ferire non destitit; et dum martyr Christum invocaret, manus quas ille ad Deum levabat, illi gladio amputabant, quibus apparet Pelagium in partes dissectum, tandem, capite amputato, martyrium complevisse. At Roswita nec forcipibus ferreis tortum, nec membratim cæsum fuisse Pelagium cecinit. Sed immane quoddam et vix antea auditum mortis genus excogitavit, ait enim tyrannum ira furentem quod, impacto pugno, Pelagius illi sanguinem eliceret, jussisse martyrem:

Trans muros projici jactum funda machinali, Crebro bellantes saxis quæ perdidit hostes.

Subditque Pelagium transflumen balista projectum, in cautes illæsum decidisse, at postea a satellitibus tyranni inventum, capite fuisse diminutum. Unde ista Roswita hauserit, non satis constat, at certe posterior est Ragueli fides habenda, cui auctor hujus missæ subscr. bit.

i Præcinier. Forte: *Iste hymnus a sanctis præcinier convenit in cælis.*

Jesus Christus filius tuus, a quo est roboratus Pelagius, ut nec mori timeret, neque veritatem interrogatus taceret, persuasus namque a Præside, ut cõpiosa Regni munera acciperet, et Christum negaret, et ita ^a Regis corpus servet horandum... unde petimus, per hujus interventum, ut hæc sanctificentur munera data, ac multiplicis ^b ditentur tuo altari sacrificia imposita, qualiter omnes qui ex his libaverit muneribus ^c per te . . . . ., atur ab adversis, qui.

Post pridie.

Veni sancte Spiritus, et in laud. . . . . Sacrificiis que omnis ^d . . . . . Ecclesia in honorem Martyris tui Pelagii sacratissimæ passionis, quique a te adjutus, pœnas superavit, terrores vicit, gladium non timuit perferre, quo tecum sine fine regnare meruit: iste tuus est, Domine famulus, in agone præcipuus, in vita cautus, in doctrina strenuus, in morte laudabilis, in Regno sublimis: per quem te petimus habere propitium, quo nos et de manu eruas diaboli, et consortes efficias Regni tui: nosti igitur Domine quantum nos hostis insidiatur antiquus, et ideo nullum de nobis habeat quem lucretur, quos una Mater Eccl. per regenerationis undam ablutos esse gloriatur: floreat in nobis gratia doni æterni a quo hæc munera sanctificantur, et per quem sanctificata sumantur: redundet quidem in visceribus nostris oblatio tua, sicut multiplicis sancti Martyris tui profuit ad coronam.

Ante Orationem Dominicam.

Suscipe omnipotens Deus hujus preces fidelissimi conventus, qui se tuis cotidie adclinis commendat

^a Custodes corporis regum Saracenorum in Hispania nobiles erant ephabi, pueri militares regis, et tirones regis dicebantur, annonis regalibus in palatio, tanquam in schola militari, alebantur.

^b Ditentur. Forte, ac multiplici spiritus benedictione ditentur tuo altari sacrificia imposita.

A conspectibus, quo hunc Beatissimum Martyrem tuum Pelagium, quem prompta celebrat obsequela apud te habeat interventorem, cujus tu largire dignatus es martyrii palmam. . . . . rescinde quæsumus dura nostræ mentis præcordia, et ariditatem inriga benedictionis ubertate gratuita, quatenus, te favente libera nostra tibi serviat vita, quæque malæ consuetudinis more, in. . . . . er labitur ad inlicita. . . . . de manu insidiantis, ac tuis semper serva in castris, cui nos abjicias a facie. . . . . quos consueta bonitate, e terris docuisti orare . . . . . ere. . . . .

Benedictio.

. . . . . qui vos de supplicio eruit mortis, communicare faciat Pelagii meritis beatissimi Martyris. Amen. . . . . ut per quem ille passus cælorum. . . . . Regnum. . . . . atque. . . . . per pat. . . . . suf. . . . . ex. . . . . cia testis. . . . . magna est. . . . . ris tui, co. . . . . sionis, o Beate qui sui. . . . . nos quos carni in me. . . . . tate aspicias fragiles. . . . . et opere justifies, et gratia voterum exornes. . . . . et qui non habemus honorum operum fiduciam susceptione ejus festivitatis remissionem criminum capiamus obtutam. . . . .

Post Communionem.

Deus omnium sanctorum splendor mirabilis qui præsentem honorabilemque Martyrem tuum prædicare jussisti: da populo tuo eruditionem gaudium, ut qui hunc colimus diem, ^e et voces psallimus verbis, munera capiamus Regni cœlestis. Amen. Dominator Domine mitissime. ^f Kyrie eleison. . . . . fons, origo lucis perpetuæ. . . . .

^e Forte, per te tueatur.

^d Hic locus suppleri potest: et inlabere sacrificiis, quæ omnis offert Tudensis Ecclesia.

^e Forte legendum: et voce psallimus vera.

^f Sunt hæc preces diaconicæ, positæ extra locum C suum.

APPENDIX SECUNDA.

Quamvis fragmentum vetusti Kalendarii Hispani, quod Franciscus de Pisa, anno 1595, Toleti ediderat, a Joanne Pinio (Tract. historico-chronol. de liturgia Hispanica, cap. 9, sect. 4), iterum editum sit, tamen, quia ad notitiam festivitatum et jejuniorum Ecclesiarum Hispaniæ multum confert, illud hoc loco adjicere placuit, eique subjicere Kalendarium integrum, e Missali et Breviario Mozarabum, ex laudato fragmento, atque ex Orationali Gothico collectum, quod, donec Kalendarium Gotho-Hispanum e Bibliothecarum latebris prodeat, ejus vices utcumque supplere possit.

FRAGMENTUM VETUSTI KALENDARIII A FRANCISCO DE PISA EDITI.

MENSIS JANUARIUS.

Dies xxxi. i. dies habet horas x.
Nox xiiii.
KAL. Circumcisio Domini nostri Jesu Christi.
iiii Non. Sanctæ Columbæ virg. Senonas.
iii. Jejunium observatur tribus diebus.
ii.
Nonis.
viii. Idus. Appatio. quod est Epiph.
vii. Sancti Juliani, vel comitum mar. Antiochia.
vi. ^a Sancti Luciani presb. mar. Eliopoli.
v. Sanctorum XL. mar. Constantina.
iiii. Sanctæ Serene virg. mar.
iii.
ii.
Idus.
xviii. Kal. Febr. Sancti Felicis Nola.
xviii.
xvii.
xvi. Policarpi, et Antonii.
xv.
xiv. Sancti Sebastiani, et Comitum. Roma.

^a Sancti Luciani, Eliopoli. Lege Helenopoli. Nam sanctus Lucianus Drepani sepultus est, quem locum

xiii. Sanctarum Agnetis, et Emerentianæ.
Roma.

xii. Sanctorum Fructuosi epi. et Eulogii diaconorum. Tarracona. Mar.

xi. Vincentii levitæ mar. Valentia.

x. Obitu dñi Hdefonsi. epi. Toleti.

viii. Sancti Babilæ epi. et trium Puerorum. Antiochia.

viii. Caput Februarii apud Ægyptios.

vi. Sancti Tyrsi, vel comitum. mar. Grecia.

iiii.

iii.

ii.

MENSIS FEBRUARII.

Dies xxviii. iii. dies habet horas xi.

Nox xiii.

Kal.

iiii Non.

iii.

ii.

Nonis Sanctæ Agate virg. mar. Catania.

Constantinus, a matris suæ nomine, Helenopolim appellavit. Vide notas pag. 556.